פון דער ביכער־וועלט

י. באשעווים

אויפ'ן שיידוועג

אונטער דער רעדאקציע פון א. טשעריקאווער און י. עפרויקין

פאריז. ערשטער זאמעלבוך אפריל, 1939.
צווייטער זאמעלבוך — אויגוסט, 1939.

דער ערשטער זאמעלבוך הויבט זיך אן מיט אן ארטיקעל פון א. טשעריקאווער „די טראגעדיע פון א שוואכען דור". א. טשעריקאווער באמיהט זיך צו באווייזען, אז דאס אידישע אומגליק ליגט נישט אזוי ווייט אין די אויסערליכע געשעהענישען, ווי אין דער גייסטיגער אינהאלטסלאזיגקייט פון אונזער דור. „אונזער דור איז צעפרעסען געווארען פון אסימילאציע, רעכטע אדער לינקע". דערויף, אז אידען זיינען נידעריג געפאלען, האט א. טשעריקאווער פיל באווייזען. ערשטענס, האבען „די לעצטע זעקס יאהר פון האקענקרייץ־צוג נישט געפיהרט ביי אונז צו קיין גייסטיגען איבערברוך". צווייטענס, זיינען „די נירענבערגער געזעצען און דער אריער פאראגראף בפרט אויפגענומען געווארען פון דעם דורכשניטליכען דייטשען איד נישט נאר ווי א שווערע גזירה — דאס וואלט קיין חידוש ניט געווען — נייערט אויך ווי א גרויסע חרפה". „נישט מיט א געפיהל פון מוקצה מחמת מיאוס, נאר מיט א געפיהל פון בענקשאפט און קנאה האט דער דייטשער איד געקוקט אויף די קאפעס, פליאזשען און ספארט־פלעצער נאר פאר אריער". „דער מוטיגער רוף פון דער יודישער רונדשוי אין יענעם פינסטערען טאג: „טראגט מיט שטאלץ דעם געלען פלעק!" איז געבליבען הענגען אין דער לופטען. קיינער האט דעם רוף נישט פארשטאנען".

ווייזט אויס, אז א. טשעריקאווער האט דעם רוף יא פארשטאנען, ווייל ער האט באשלאסען, אז אונזער איינציגע רעטונג איז זיך אומצוקערען אין געטא. עס איז נישט אמת, זאגט א. טשעריקאווער, אז מען האט אונז מיט גוואלד אריינגעשפארט אין געטא. אידען האבען געהאט זייערע פריווילעגיע געטאס. „וואס איז דען אונזער ליטעראטור, אונזער טעאטער, די שפראך גופא און די גאנצע קולטור־באלעבאטישקייט, אויב נישט א שטיק געטא?... מיט געטא איז פארבונדען אונזער היסטאריזם און פון איהם ציהען מיר די פאלקס־יניקה..."

דאס פראבלעם זעהט אויס פאר א ווייל צו זיין געלעזט. מיר וועלען זיך אומקערען אין געטא, איינארדענען א „קולטור־באלעבאטישקייט" און ציהען די „פאלקס־יניקה". דעם יצר־הרע צו קאפעס, פליאזשען און ספארט־פלעצער וועלען מיר איין מאל פאר אלע מאל אפטויטען; דעם געלען פלעק וועלען מיר טראגען מיט ש ט א ל ץ, גענוי ווי די „יודישע רונדשוי" פארלאנגט. אבער וואס הערט זיך מיט פרנסה? וועלען מיר זאט ווערען פון דער פאלקס־יניקה?... א. טשעריקאווער האט, אפנים, אין אט דער פראזאאישער פראגע אינגאנצען פארגעסען.

א. טשעריקאווער פארשרייבט אונז רעצעפטען. ער פארלאנגט, אז דאס אידישע פאלק זאל מאכען מיט זיך א חשבון; ער זאגט, אז מיר דארפען אויסשמידען א „נייעם נאציאנאלען ווילען פון א נייעם מעטאל"; ער לעגט פאר, אז מיר זאלען שאפען א נאציאנאלע רעוואלוציאנערע באוועגונג. אבער נישט מיר ווייסען, ווי אזוי א פאלק קען זיך פלוצלינג אוועקזעצען מאכען א חשבון; נישט ווי אזוי מען שמידט־אויס א „נייעם נאציאנאלען ווילען פון א נייעם מעטאל" און נישט מיר באקומען אן אהנונג ווי אזוי עס זאל אויסזעהן די „נאציאנאלע רעוואלוציאנערע באוועגונג". אין וואס זאל באשטעהן איהו נאציאנאליזם און אין וואס — איהר רעוואלוציאנערישקייט? זאל זי קעמפען פאר די „רעכט" זיך אומצוקערען אין געטא? אדער פאר נאך אנדערע אידעאלען?... א. טשעריקאווער'ס פרעטענזיעז ארטיקעל איז א מוסטער פון זאגען פיל און גארנישט מיינען; פון אפ'פטר'ען א שווער און קאנקרעט פראבלעם מיט באמבאסטישע מליצות, וואס פארפליכטען צו גארנישט און האבען נישט הינטער זיך קיין דעקונג אין דער ט א ט.

אין דעם ארטיקעל „אונטער'ן האמער פון דער געשיכטע" פרואווט ז. קלמנ'אוויטש באווייזען, אז וואס עס איז גוט פאר אידען אלס איינצעלנע, איז אפט שלעכט פאר'ן קיום פון אידישען פאלק. פארקערט, דער אנטיסעמיטיזם, וואס איז שלעכט פאר יעדען איד באזונדער, האלט־אויף ווי־עס־איז דאס אידישקייט. פון וואנען נעהמט זיך אזא טראגישע דיווערגענץ צווישען אידען און אידיש פאלק? — פרעגט ז. קלמנ'אוויטש. און ער ענטפערט נישט מעהר און נישט ווייניגער: „אין צייטען, ווען דעמאקראטיע און ליבעראליזם הערשען אויף דער וועלט, האבען אידען נישט קיין בשותפות'דיגע אינטערעסען". „עס איז נישטא קיין שום גאראנטיע דערפאר (גיכער זיינען פארא ראיות געגען), אז דאס אידישע פאלק וועט בלייבען לעבען אונטער א דעמאקראטישען רעזשים". „אין ערגעץ זיינען אידען נישט געבונדען מיט זייערע עקאנאמישע פונקציעס, אין זייער גייסטיגער בילדונג, אין זייער מאראל — שוין אפגערעדט פון א אידישען כלל, וואס זאל שטעהן איבער אלע אידען". „קיין אידישע נאציאנאלע אויטאנאמיע קאן נישט פארווירקליכט ווערען אין א נישט־דעמאקראטישען רעזשים, אבער אויך נישט אין קיין דעמאקראטישען רעזשים, ווייל אידען קאנען זיך נישט צונויפרעדען; ווייל זייערע וועגען אין לעבען זיינען זיך אזוי פאנאנדערגעגאנגען, אז זיי האבען נישט קיין שותפ'ישע אידישע קולטור".

אזא באהויפטונג פיהרט דירעקט צום אויספיהר, אז אדער אידען וועלען זיך צונויפמישען מיט די גויים, אדער זיי וועלען פריהער אדער שפעטער באקומען אן אייגען לאנד און אנהויבען פיהרען א נארמאל לעבען. ז. קלמנ'אוויטש זאגט נישט קיין נביאות וואס די צוקונפט וועט ברענגען, פולשטענדיגע אסימילאציע אדער נאציאנאלען ווידערגעבורט. אבער עס איז קלאר, אז זיינע סימפאטיעס זיינען אויף דער זייט פון ציוניזם. „נאר פאר ציוניסטען איז די אידעע פון א אידיש פאלק א רעאלע זאך, און זיי האבען שוין באוויזען עפעס ממשות'דיגעס אויפצוטא; אין ארץ ישראל; פאר די איבעריגע אידען, וואס ווילען מיט די ציוניסטען זיך נישט פארבינדען, איז גאר אזא זאך ווי אידיש פאלק נישט בנמצא"... קלמנ'אוויטש שטעלט דעם דיאגנאז מוטיג און שארף, כאטש ער פארשרייבט נישט פאר דעם חולה קיין רפואות און פארזיכערט נישט, אז ער וועט אומבאדינגט געזונט ווערען. אדער ער וועט לעבען, אדער ער וועט שטארבען. עס איז אפהענגיג פון די פארבארגענע לעבענס־כחות, וואס דאס פאלק טראגט אין זיך. פאר א מאטא צו דעם מערקווירדיגען ארטיקעל האט קלמנ'אוויטש אוועקגעשטעלט פושקינ'ס א פערז: „אזוי טוט דער האמער דער שווערער, גלאז צוברעקעלט ער, שטאל שמידט ער". צי מיר זיינען שטאל, הייסט עס, אדער גלאז, דאס וועלען קלאר מאכען די קלעפ פונ'ם האמער...

צו הערען פון דעם געשוואוירענעם אידישיסט און ייוו"א־טוער, ז. קלמנ'אוויטש, אזעלכע רייד, איז ווירקליך אן איבערראשונג.

גאנץ אנדערש קוקט אויפ'ן אידישען פראבלעם א. מע־

נ ע ס. אין זיין אַרטיקעל „אונזער וועג און אונזער גורל“ פאַרזיכערט ער, אַז סאַי דער ציוניזם און סאַי דער טעריטאָריאַליזם האָבען נישט קיין שאַנסען צו לעזען די אידען־פראַגע. דאָס אידישע פאָלק איז איינפאַך נישט בכח צו דעקען די הוצאות פון אַזאַ אונטערנעהמונג ווי אַריבערפיהרען די אידישע מאַסען קיין ארץ ישראל, אָדער אויף אַן אַנדער טעריטאָריע. „דער חורבן פון גלות איז דער חורבן פון אידישען פאָלק. עס איז נישטאָ קיין יציאת־גלות, ווען זעכצעהן מיליאָן מענשען וועלען צונויפפאַקען זייער באַגאַזש און זיך אַ לאָז־טאָן אין וועג צום אידישען לאַנד. מיר זיינען געווען און בלייבען נאָך אויף אַ לאַנגער צייט אַ גלות־פאָלק“.

אין דעם צווייטען נומער „אויפ׳ן שיידוועג“ איז פאַראַן פון א. מענעס אַן אַרטיקעל „דער זינען פון אונזער צייט“, וואָס דאַרף זיין אַ פאָרטזעצונג פון דעם ערשטען אַרטיקעל און אַן ענטפער אויף דער פראַגע: וועלכען צוועק האָט דאָס לעבען אין גלות? וועלכען זין האָט דער קאַמף פאַר אַ קיום, וואָס איז כמעט אַן אומאונטערגעבראָכענע קייט פון קאַטאַסטראָפען? דער ענטפער איז אַן אַלטער און באַקאַנטער: אידען האָבען אַ שליחות, אַ מיסיע. די וועלט לעבט איצט אַדורך נישט נאָר אַן עקאָנאָמישען קריזיס, נאָר אויך אַ מאָראַלישען. די נייע וועלטווירטשאַפט, דער סאָציאַליזם, קאָן נישט צו שטאַנד־קומען אָהן אַ נייער רעליגיע. „עס איז נישטאָ און קאָן נישט זיין קיין גלויבען אין מענש דאָרט, וואו עס איז פאַרשוואונדען דאָס געפיהל פון היילינקייט“. ווי אַזוי מיר, אידען, וועלען שאַפען אָט־די נייע רעליגיע און וואָס פאַר אַ פּראָפיטען מיר וועלען דערפון האָבען, — דאָס זאָגט אונז נישט א. מענעס. זיינע אַרטיקלען זיינען פראַגמענטען פון אַ גרעסערער אַרבייט. איינס איז זיכער, אַז אויב מיר וועלען באַקומען פאַר דעם דריטען טעסטאַמענט די זעלבע דאַנקבאַרקייט, ווי פאַר די ערשטע צוויי, האַלט עס מיט אונז אין דער צוקונפט זעהר שמאָל. זאָלען די שעפער פון נייע רעליגיעס דעריין געדענקען!...

פיל קלאָרער און קאָנסעקווענטער איז הלל צייטלין אין זיין אַרטיקעל „צי האָבען מיר אויסגעפיהרט אונזער שליחות“. א. מענעס רעדט וועגען אַ נייער אינטערנאַציאָנאַלער רעליגיע, וואָס וועט וואַרשיינליך זיין געבויט אויף פילאָזאָפיע, הומאַניזם, סאָציאַליזם. הלל צייטלין, דאַגעגען, רעדט אין נאָמען פון אונזער וואויל־באַקאַנטער תורה, דעם תנ״ך, דעם תלמוד. אויף דער פראַגע, צי מיר האָבען אויסגעפיהרט אונזער שליחות, ענטפערט ער מיט אַ האַרבען ניין. דאָס אידישע פאָלק איז געשיקט געוואָרען צו באַלויכטען די וועלט, צו היילען די וואונדען פון דער מענשהייט, אָנצוזאָגען איהר, אַז זי האָט אַ פאָטער, וואָס זאָרגט פאַר איהר. אָבער מיר האָבען פאַרנאַכלעסיגט אונזער מיסיע סאַי אין דער צייט פון בית ראשון, סאַי אין דער עפּאָכע פון בית שני, סאַי אין גלות. אידען זיינען נישט באַשטימט געוואָרען צו זיין אַ פאָלק מיט פעלקער צוגלייך, נאָר אַ ממלכת כהנים וגוי קדוש. עס איז פאַראַן אַ שטאַרקע האַנט, „וואָס פיהרט דאָס אידישע פאָלק, צי וויל עס, צי וויל עס נישט, צו דער געטליכער מלוכה, צו דער גרויסער צוקונפט־ליכט“. דאָס אַרטיקעל איז געשריבען מיט רעליגיעזען פאַטאָס און מיט גרויס בקיאות. דער אידיש־רעליגיעזער שטאַנדפונקט איז אין דער קורצער אַרבייט אויסגעדריקט זעלטען קלאָר און אין אַ געהויבענעם סטיל.

דער טעריטאָריאַליזם איז פאַרטראָטען דורך א. בן־אדיר. אין דעם אַרטיקעל „און די ערד דרעהט זיך פאָרט“ וויקעלט פאַנאַנדער דער מחבר אַלע יענע פּראָ־טעריטאָריאַליסטישע אַרגומענטען, וואָס זיינען אין פאַרשיידענע צייטען אַרויסגעזאָגט געוואָרען סאַי דורך איהם אַליין, סאַי דורך אַנדערע טעריטאָריאַליסטען, און ער פאָלעמיזירט מיט די געגנער פון טעריטאָריאַליזם פון רעכטס און לינקס. ווי לאַנג בן־אדיר פּרואווט איבערצייגען, אַז אידען נויטיגען זיך אין אַ טעריטאָריע, זיינען זיינע מאָטיוון לאָגיש און פעסט. שוואַכער ווערען זיינע טענות, ווען ער וויל באַווייזען, אַז צום געפינען אַ טעריטאָריע פאַר אידען און זי צו קאָלאָניזירען ווערען געשטויסען ניט בלויז אידען, נאָר אויך די געזעלשאַפטליכע מיינונג פון דער ניט־אידישער וועלט און די אויסענוועניגסטע מאַכט־פאַקטאָרען. די פּראַקטיק באַווייזט, אַז די „אויסענוועניגסטע מאַכט־פאַקטאָרען“ זיינען גאַנץ ווייניג פאַראינטערעסירט אין אידישע טעריטאָריעס. אין זיין אַרטיקעל „דער נייער טעריטאָריאַליזם“ ווייזט־אָן א. לובענשטיין, אַז אין יעדער טעריטאָריע, וואָס איז כלומרשט גרייט פאַר אידישער אריינוואַנדערונג, קומען שוין פאַר באַצייטענס שאַרפע קאַמפען צווישען די איינגעזעסענע און די מאַכט־פאַקטאָרען. יעדעס „פאַלעסטינע“ האָט איהרע „אַראַבער“ און איהר „ענגלאַנד“. עס איז נישטאָ קיין שום באַווייז, אַז אין דער איצטיגער וועלט־אָרדנונג קאָן וועלכע עס איז רעגירונג זיין גרייט ווירקליך מיטצוהעלפען אַזאַ קאָלאָסאַלע אונטערנעהמונג ווי אידישע קאָלאָניזאַציע. א. הארטגלאַס באַווייזט מיט שטאַרקע אַרגומענטען אין זיין אַרטיקעל „דער מוסר השכל פון איצטיגען אידישען מצב“, אַז: „דורכפיהרען אַ אידישע מאַסען־קאָלאָניזאַציע קאָן נאָר אַ פאַרבאַנד פון פאַראינטערעסירטע מלוכות“. עס איז אַ טרויעריגער פאַקט, אַז די לענדער, וואָס זיינען כלומרשט אַם שטאַרקסטען פאַראינטערעסירט אין פּטור ווערען פון אידען, זיינען אַמווייניגסטען פאַראינטערעסירט אין העלפען אונז געפינען אַ נייע היים.

א. גאָלאָמב געהערט צו א. טשעריקאָווער׳ס חדר. ער וויל אין זיין אַרטיקעל „די אויפגאַבען פון אידישען געדאַנק“, אַז מיר זאָלען זיך אומקערען אין געטאָ, וואו מיר וועלען פיהרען אַ — „כולו אידישקייט לעבען“. „אויפהערען יאָגען זיך נאָך גלייכהייט פון רעכט דאַרף מען“. „פאַר אונז הײנט איז געטאָ, פאַרקערט, נישט קיין שרעק־וואָרט, נאָר דער סימבאָל פון אונזער אייגענעם „איך“. „געטאָ איז גייסטיגע, מאָראַלישע און קולטורעלע זעלבסטשטענדיגקייט“. „געטאָ איז זעלבסטווירדע און אידישער שטאָלץ, דרך־ארץ צו זיך אַליין, צום מענש אין איד, צום איד און איד“. „יאָ, ס׳איז די ריכטיגע צייט צו רופען: אידען, צוריק אין געטאָ אריין. אָבער מיט׳ן גאַנצען האַריז, געטריי, מיט לייב־און־לעבען“... „שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד“, איז דער פירוש דערפון אין היינטיגען דור — אייביגע, אַלטוועלטליכע אָרגאַניזירטע און שעפערישע אידישקייט“... „איין מנין דאַווענט אין סידור פון אידישער וויסענשאַפט, דער צווייטער איז פאַר׳דבקה׳ט אין אידישער ערציהונג, דער דריטער אין ספרים, יענער גאָר אין ענציקלאָפּעדיע, אַ ווייטערדיגער זוכט גלוי־שכינה אין טעאַטער און קונסט“...

א. גאָלאָמב פאַרלאַנגט נישט בלויז, אַז מיר זאָלען זיך אומקערען אין געטאָ, נאָר ער האָט באַצייטענס צוגעגרייט פאַר אונז אַ סוראָגאַט פון אונזער אַלטער רעליגיע. שמע ישראל וועט אין דער נייער געטאָ זיין — אָרגאַניזירטער אידישיזם; גלוי־שכינה וועט מען זוכען אין אידישען טעאַטער; דבקה׳נען וועט מען זיך אין ענציקלאָפּעדיעס, און דאַוונען וועט מען, מסתמא, אין זלמן רייזען׳ס לעקסיקאָן. אַ שעהנער תכלית פאַר אידען!... נישטאָ וואָס צו רעדען!...

דניאל טשאַרני באַווייזט דורך ציטאַטען פון דער מאָדערנער אידישער פּאָעזיע, אַז אונזערע פּאָעטען האָבען לעצטענס זיך שטאַרק אַ נעהם געטאָן צו רעליגיעזע מאָטיוון. לויט טשאַרני׳ן קומט אויס, אַז אפילו אין סאָוועט־רוסלאַנד האָ־

בען אידישע דיכטער זיך אַ נעהם געטאָן צו פרומקייט. פאַר אַ סימן ברענגט ער דאָס ליד פון דעם יונגען סאָוועטישען דיכטער מ. פינטשעווסקי „מיין הימן", וואָס איז געדרוקט געוואָרען אין קיעווער „שטערען" אין 1937. פינטשעווסקי זינגט דאָרטען :

שפּילט די ליד פון אונזער עהרע,
אונזער הימן זינגט!
זעהט עס געהט, עס נעהם מיין לערער
אָנגעגורט מיט זיג.
זעהט, ער טראָגט די טאָוולען נייע
ליכטיגער ווי בליץ.
די געזעצען פון מיין פרייהייט
איז אזיף זיי געקריצט.

דאָס ליד איז געשריבען ניט צום רבונו של עולם, נאָר צו סטאַלינ'ען. די לוחות זיינען, קלאָר ווי דער טאָג, די סאָוועטישע קאָנסטיטוציע. אָבער דער פאַקט אַליין וואָס אַ סאָוועטישער דיכטער ערלויבט זיך צו פאַרגלייכען סטאַלינ'ען צו משה רבנו'ן, איז פאַר דניאל טשאַרני'ן אַ באַווייז, אַז עס זיינען פאַראַן ביי די סאָוועטישע שרייבער „פאַרדרענגטע" רעליגיעזע סענטימענטען. עס איז אַ ניט־שלעכט פּרווידיאַניש פּשט'ל. מען דאַרף בלויז האָפען, אַז דער קיעווער צענזאָר איז ניט קיין פּרווידיאַנער. אויב יאָ, קאָן פינטשעווסקי טייער באַצאָלען פאַר דער אונטערבאַוואוסטזיניגער רעליגיעזיטעט, וועלכע דניאל טשאַרני האָט אַזוי פסיכאָ־אַנאַליטיש־קונציג אויפגעדעקט...

פון די אַרטיקלען אין ערשטען זאַמעלבוך איז נאָך כדאַי צו דערמאָנען „ניטשע און דאָס אידישע פּראָבלעם" פון דר. מיכאל שוואַרץ, „פּראָבלעמען פון אידישען אַפּוואָר" פון אהרן צייטלין און „וועגען איינינע אַספּעקטען פון אידישען פּראָבלעם" פון שאַרל ראַפּאַפּאָרט. דר. מיכאל שוואַרץ ווייזט אויף, אַז ניטשע איז ניט געווען קיין אַנטיסעמיט אין געוועהנליכען זין פון וואָרט. די באַגריפען „בלוט" און „ראַסע" ביי ניטשע'ן זיינען ניט געווען בעיקר ביאָלאָגישע, נאָר פסיכאָלאָגישע קאַטעגאָריעס. ווען ניטשע האָט געזאָגט אידענטום, האָט ער, גלייך ווי זיין מאַסטער שאָפּענהויער, געמיינט אידענטום און קריסטענטום צוזאַמען. דר. שוואַרץ ווייזט טרעפליך אָן, צווישען אַנדערעס, אַז לויט דאַרווינ'ען מוז ניט אַלע מאָל זיגען דער „העכערער" ביאָלאָגישער טיפּ, די „העכערע" ראַסע. דאָרטען, וואו די „נידעריגע" ראַסע איז מעהר צוגעפּאַסט צו די באַדינגונגען, וועט זי אַרויסשטויסען און איבערלעבען די „העכערע". אהרן צייטלין באַמערקט ריכטיג אין זיין קורצען אַרטיקעל, אַז אין דער צייט, וואָס אונזערע שונאים האָבען אויפגעבויט אַ ריזיגען פּראָפּאַגאַנדע־אַפּאַראַט, שיער ניט פאַרוואַנדעלט די אַנטי־אידישע פּראָפּאַגאַנדע אין אַ וויסענשאַפט, — האָבען אידען ביז איצט ניט פאַרשטאַנען דעם ווערט פון נאַציאָנאַלער רעקלאַמע. עס איז נויטיג אַ אידישער קאַמף געגען שנאת־ישראל, אַ צענטראַלער אידישער פּראָפּאַגאַנדע־אַמט. שאַרל ראַפּאַפּאָרט רופט די אידישע אינטעליגענץ צו „געהן אין אידישען פאָלק", אָבער אין דער זעלבער צייט ניט אָיבערצורייסען מיט דער אַלגעמיינער באַוועגונג. דאָס אידישע פאָלק, וואָס האָט געגעבען דער וועלט סיי דעם מאָנאָטעאיזם, סאַי דעם פּאַנטעאיזם (שפּינאָזאַ), סאַי דעם וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזם (קאַרל מאַרקס), קאָן ניט ווערען באַזיגט, סיידען עס זאָל צוזאַמען מיט איהם פאַלען די גאַנצע ציוויליזאַציע.

די אַרטיקלען אין צווייטען זאַמעלבוך „אויפ'ן שיידוועג" זיינען, ליידער, אין זייער גרעסטער טייל אַן איבער'חזר'ונג דערפון, וואָס איז שוין געזאָגט געוואָרען אין ערשטען. עס לאָזען זיך אויסטיילען בלויז איינינע, וואָס פאָדערען באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט.

דר. ח. זשיטלאָווסקי פרעגט צום וויפילטען מאָל די פראַגע : „וואָס איז אידיש־וועלטליכע קולטור" און ער קומט צום אַלטען אויספיהר : אַז די אידיש־וועלטליכע קולטור איז דירעקט פאַרבונדען, און כמעט אידענטיש, מיט דער אידישער שפּראַך, וואָס איז „אונזער גייסטיגע נאַציאָנאַלע היים". קיין אַנדער נאַציאָנאַלע היים ווי אַ „גייסטיגע" פאָדערט ניט דר. זשיטלאָווסקי פאַר דעם אידישען פאָלק. עס איז מערקווירדיג, אַז אין דער צייט וואָס דר. זשיטלאָווסקי קעמפט אַזוי הייס און מוטיג פאַר דעם, אַז אַלע געגענטען, וואו עס וואוינען דייטשען, זאָלען צונויפגעגאָסען ווערען מיט גרויס־דייטשלאַנד, — איז ער אין באַצוג צו אידען מעהר ווי באַשיידען. פאַר אונז וועט זיין איבער־גענוג אויב מיר וועלען אין יעדען לאַנד פאַרבלייבען אַ נאַציאָנאַלע מינדערהייט. דאָס איינציגע וואָס מיר קאָנען ערוואַרטען אפילו פון אַ סאָציאַליסטישער געזעלשאַפט, איז : מען זאָל אונז ערלויבען צו רעדען אידיש.

מלך ראַוויטש פאָדערט אין זיין אַרטיקעל „כאַאָטישע ווערטער וועגען דאָגמעס" אַ נייע קאָנסטיטוציע. אַלע פעלקער פון דער וועלט, זאָגט ער, האָבען קאָנסטיטוציעס, און אויב מיר זיינען אַ פאָלק, דאַרפען מיר אויך אונזער קאָנסטיטוציע. מען דאַרף ראַוויטש'ן באַרוהיגען, אַז קיין שום פאָלק האָט ניט קיין קאָנסטיטוציע. קאָנסטיטוציעס האָבען מלוכות. אויב מ. ראַוויטש וויל אומבאַדינגט אַ אידישע קאָנסטיטוציע, מוז ער פריהער שטרעבען צו אַ אידישער מלוכה.

דר. אהרן שטיינבערג פון לאָנדאָן פאַרלאַנגט אין זיין אַרטיקעל „בטחון", אַז מיר זאָלען האָבען — בטחון, אָהן געגנזענפיסלעך. נאָכדעם ווי ער ציטירט דעם רבנו בחיי און דעם פראַנצויזישען היסטאָריקער זשאַק באַרדו, זאָגט ער :

„מיר און די וועלט! דער ברית־אברהם און דער ברית־נוח. וואָלט ניט געווען קיין ברית נאָכ'ן מבול, וואָלט ניט געקאָנט קומען צום „ברית בין הגזרים", צום בונד צווישען די גזרות... די אָבער צווישען אונז, וואָס האָבען בטחון, די האָפען און גלויבען און זיינען איבערצייגט, אַז דאָס אידישע פאָלק איז נאָך עד־היום מסוגל און ראוי און דעריבער אויך עלול, ווי מיט צוויי און מיט דריי טויזענט יאָר צוריק, צו ווייזען דער וועלט אַז אויסוועג פון דער טיפער טיפעניש אַרויס. מיט אותות און מופתים! די אותות זיינען די אותיות, וואָס יאָר־טויזענטער קאָנען זיי ניט אַפּרייבען, און פון די מופתים וועט דער ערשטער און וויכטיגסטער זיין — אונזער אייגענער בטחון".

עס איז שווער צו דערגעהן פון דעם אַרטיקעל אין וועמען און אין וואָס דר. אהרן שטיינבערג הייסט אונז האָבען בטחון. זאָלען מיר האָבען בטחון אין גאָט? אָדער זאָלען מיר האָבען בטחון אין די אותיות, אין דער ליטעראַטור? פון דעם גאַנצען פּשטל וועגען ברית־אברהם און ברית־נוח און פון דעם אַריינטיי־טשען אין גזרים — גזרות און אין אותות — אותיות, קאָן דער לעזער קליגער ניט ווערען. אויב עס איז שוין אונזער שיקזאַל צו געהן איבער דער וועלט מיט אותיות, זאָלען זיי ווייניגסטענס זיין געשריבען אין אַ גוטען סטיל!...

ש. ניגער ווייזט אַז אין זיין אַרטיקעל „נייע טענדענצען אין דער אידישער ליטעראַטור" אויף דער אַנטוויקלונג וואָס די אידישע ליטעראַטור האָט דורכגעמאַכט זינט דעם וועלט־קריג ביז היינט. דאָס אַרטיקעל טראָגט, ווי ש. ניגער באַמערקט, אַן אינפאָרמאַטיווען כאַראַקטער. אַ דור אידישע שרייבער איז אויסגעשטאָרבען. אַ נייער דור איז אויפגעקומען. די אידישע ליטעראַטור אין סאָוועט־רוסלאַנד האָט זיך איזאָלירט פון די איבעריגע ליטעראַרישע צענטרען. די שריפטשטעלער אין אַמעריקע האָבען זיך „עמאַנציפּירט", געשאַפען אַן אייגענעם צענטער. ש. ניגער קומט צום אויספיהר, אַז די לעצטע יאָרען איז פאַראַן צווישען די אידישע שרייבער אין די קאַפּיטאַליסטישע לענדער אַ טענדענץ „אויפצוהיטען די נאַציאָנאַלע גאַנצקייט און נאַציאָנאַלע פולקייט פונ'ם אידיש־שאַפען, און צו האַלטען עס וואָס־נענטער צו די היסטאָרישע, איינגעשלאָסען העברעאישע, קוואַלען פון דער אידישער קולטור־ירושה".

אינפאָרמאַטיוו און באַלערנדיג איז דאָס אַרטיקעל „אויף די שליאַכען פון דער נאַציאָנאַלער אַראַבישער באַוועגונג" פון מ. ע ר ע ס.

דער חסרון פון די זאַמעלביכער „אויפ'ן שיידוועג" באַשטעהט הויפּטזעכליך דערין, וואָס די זעלבע געדאַנקען ווערען דאָרטען איבערגע'חזר'ט ווידעראַמאָל און נאָכאַמאָל. כמעט אַלץ, וואָס ווערט דאָ געזאָגט, איז שוין איז אומצאָליגע וואַריאַציעס געשריבען געוואָרען אין דער טאָג־פּרעסע, אין פּאַרטייאישע בראָשורען, אין אַלערליי מאמרים וועגען אידענטום און — „יהדות". דער אינטעליגענטער לייענער, פאַר וועמען די זאַמעלביכער זיינען באַשטימט, ווייסט שוין פון אויסענוועניג וואָס הלל צייטלין האָט צו זאָגען און וואָס — בן־אדיר ; וואָס מען קאָן ערוואַרטען פון דר. זשיטלאָווסקי און פון לאַצקי בערטאָלדי. די אַרטיקלען זיינען ניט גענוג אויספירליך, ניט באַגרינדעט, ניט אונטערגעבעט מיט פאַקטען און ציפערען, אום צו זיין ערנסטע פאָרשונגען. זיי טראָגען גיכער דעם כאַראַקטער ווי ענטפערם אויף אַן אַנקעטע, וואָס די רעדאַקטאָרען האָבען געמאַכט צווישען שריפטשטעלער און געלערטע, וואָס שטעהען מעהר אָדער ווענינער אויף דעם שטאַנדפּונקט פון די רעדאַקטאָרען. (בונדיסטען, קאָמוניסטען, לינקע פּועלי־ציוניסטען זיינען אינגאַנצען ניט פאַרטראָטען). דער רעזולטאַט איז, אַז די לעקטור איז איינטאָניג, ניט אינטערעסאַנט. דאָס אידישע פּראָבלעם, ווי עס איז פאַרגעשטעלט און באַלויכטען אין די זאַמעלביכער „אויפ'ן שיידוועג", איז ניט בלויז האָפנונגסלאָז, נאָר, ליידער, אויך היפּש לאַנגווייליג...

מ. אָשעראָוויטש

די יאָהרען פון ריינעם אידעאַליזם אין דער געשיכטע פון דער רוסישער רעוואָלוציע

ד. שוב : העלדען און מאַרטירער.

די געשיכטע פון די אַמאָליגע גרויסע רוסישע רעוואָלוציאָנערען און פון זייער העראָאישען קאַמף פאַר פרייהייט.. צוויי בענדער. 581 זייטען. פאַרלאַג בזשאָזאַ, וואַרשע. 1939.

עס טרעפט זעהר זעלטען, אַז מיט אַ ווערק, אין וועלכען ס'ווערט דערצעהלט אַ געשיכטע פון אַ מ אָ ל, זאָל מען אַזוי גוט צוטרעפען דעם לעזער פון ה י י נ ט, ווי ס'איז דער פאַל מיט ד. שוב'ס „העלדען און מאַרטירער", וואָס דער וואַרשעווער פאַרלאַג בזשאָזאַ האָט אַרויסגעגעבען אין צוויי בענדער אַ קורצע צייט פאַר דער מלחמה.

דאָס איז אַ ווערק, וואָס נעהמט אַרום די יאָהרען פון ריינסטען אידעאַליזם אין דער געשיכטע פון דער רוסישער רעוואָלוציע — די יאָהרען פון דער „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ", וואָס האָט אַרויסגעגעבען אַזעלכע גרויסע העלדען און מאַרטירער ווי כאַפּיאַ פּעראָווסקאַיאַ, אַנדרעי זשעליאַבאָוו און נאָך אַ סך אַנדערע, וועלכע האָבען אַוועקגעגעבען זייער לעבען אויסצוקעמפען פרייהייט פאַר דעם רוסישען פאָלק. און ד. שוב האָט זיך באַנוצט מיט דער בעסטער מעטאָדע פון שרייבען געשיכטע. — ער ברענגט אַרויס די געשעהענישען דורך דעם לעבען פון די מענשען, וועלכע האָבען זיך אין זיי באַטייליגט, אַזוי אַז אין דער זעלבער צייט, וואָס מ'ווערט אַריינגעצויגען אין דעם אימפּעט פון די אַלע פּאַסירונגען, וואָס זיינען פול מיט דראַמאַטישען אינטערעס און וואָס גיבען אַ באַגריף וועגען יענער גאַנצער עפּאָכע, באַקענט מען זיך אויך מיט אַ גאַנצער ריי מענשען, וואָס מ'באַוואונדערט און וועלכע רופען אַרויס צו זיך אַ טיפען געפיהל פון ליבע.

מעהר ווי הונדערט נעמען פון רעוואָלוציאָנערען, וועלכע זיינען געוועזען טעטיג אין יענע יאָהרען, ווערען דערמאָהנט אין דעם ווערק, און כמעט פון יעדען איינעם פון זיי גיט דער שרייבער אַ קורצע ביאָגראַפיע און פיהרט איהם אַריין אַזוי, אַז אויסער דעם, וואָס זיינע מעשים ווערען אַ טייל פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, וואָס איז דאַן אָנגעפיהרט געוואָרען מיט אַזוי פיל מסירת נפש, ווערט ער אַליין אויך איינער פון אַ גאַנצער גרופּע שעהנע און ליכטיגע געשטאַלטען, וואָס האָבען אין זיך פאַרקערפּערט דאָס בעסטע און דאָס אייִדעלסטע, וואָס אַ גרויסער אידעאַל פון אַ גאַנץ פאָלק קען נאָר אַרויסגעבען.

איינעם נאָך איינעם פיהרט ד. שוב זיי אַרויס, אין זיינע צוויי ביכער, פון די פאַרשיידענערליי קרייזען און סביבות, פון וואַנען זיי זיינען געקומען — זיהן און טעכטער פון די רייכע פאַמיליעס און אויך פון אָרימע ; זיהן און טעכטער פון גאָר געהויבענע אַריסטאָקראַטען, און אויך אַזעלכע, וואָס האָבען געשטאַמט פון פּויערים און אַרבייטער ; און אַלע זיינען פאַראייניגט דורך איין גרויסען אידעאַל, פאַר וועלכען זיי זיינען שטענדיג גרייט דאָס לעבען אַוועקצוגעבען — פרייהייט פאַר'ן פאָלק !

און אַרויספיהרענדיג זיי פון די פאַרשיידענערליי סביבות, געבענדיג אַ פּאָר קורצע שטריכען פון זייערע כאַראַקטערס, פאַרבינדט זיי דער שרייבער גלייך מיט די וויכטיגע געשעהענישען, וואָס ער שילדערט, אַזוי אַז אַרום און אַרום וואַקסט אויס אַ בילד — ניט נאָר פון אַ גרויסער עפּאָכע, נאָר אויך פון גרויסע פערזענליכקייטען. אַרום דעם א י ד ע אַ ל פון רעוואָלוציע זעהט מען אויך מ ע נ ש ע ן, וועלכע זיינען ווירקליך געוועזען אמת'ע רעוואָלוציאָנערען — ניט בלויז אין ווערטער, נאָר אין מעשים. און ווילענדיג ניט ווילענדיג מוז מען ציהען אַ פאַרגלייך צווישען יענע העלדען און מאַרטירער, וועלכע האָבען זיך מקריב געווען פאַר דער רוסישער רעוואָלוציע, און די, וואָס גיבען זיך איצטער אָן אין רוסלאַנד אַלס די יורשים און וועלכע זיינען אַוועק אויף אַזעלכע וועגען, אַז זיי קערען זיך מעהר גאָר ניט אָן מיט יענעם שעהנעם און ליכטיגען טרוים פון אַמאָל.

איך ווייס ניט, צי דאָס איז געווען ד. שוב'ס כונה. מיין איינדרוק איז, אַז ער איז ביים שרייבען געווען אַזוי שטאַרק פאַרטאָן אין דעם גרויסען זאַפּאַס פון מאַטעריאַלען, וואָס ער האָט צונויפגעקליבען פאַר זיין ווערק, אַז ס'איז איהם גאָר אין זינען ניט געלעגען צו ווייזען דעם אונטערשייד צווישען די רוסישע רעוואָלוציאָנערען פון אַמאָל און די, וואָס פון היינט. ער אַליין דערמאָהנט גאָר ניט וועגען דעם אין די צוויי ביכער „העלדען און מאַרטירער". אָבער דער לעזער מוז זיך וועגען דעם פאַרטראַכטען ביים לייענען ; ער מוז אין געדאַנק ציהען אַ פאַרגלייך צווישען ד י און י ע נ ע. און דערפאַר איז דאָס ווערק אַזוי אין צייט און איז גוט צוגעפּאַסט פאַר'ן היינט, כאָטש ס'איז אַ געשיכטע פון אַמאָל.

דערצעהלענדיג וועגען דעם רעוואָלוציאָנער קראַווטשינסקי, וועלכער האָט אינ'ם טאָג פון 4טען אויגוסט, אינ'ם יאָהר 1878, דער'הרג'עט דעם הויפּט פונ'ם צאַר'ס „אָכראַנאַ", גענעראַל מעזענצעוו, גיט שוב איבער זעהר אַ כאַראַקטעריסטישען פאַל, וואָס איז געשעהן שפּעטער, ווען קראַווטשינסקי איז אַנטלאָפען קיין אויסלאַנד און האָט זיך באַזעצט אין דער שווייץ.

„אין דער שווייץ, — דערצעהלט שוב, — האָט דאַמאָלסט אויך געוואוינט פּיאָטר קראָפּאָטקין. אין איין שעהנעם פריה־מאָרגען זיינען צו קראָפּאָטקינ'ען אין דער שווייץ געקומען אַגענטען פון ביסמאַרק'ן, דעם דאַמאָלסטיגען אייזערנעם קאַנצלער פון דייטשלאַנד, מיט אַ פאָרשלאָג איינצורעדען אימיצען פון די אָנגעזעהענסטע רוסישע רעוואָלוציאָנערען אַרויסצוגעבען אי־